MARMARA ÜNİVERSİTESİ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR YÜKSEKOKULU

CİLT: 1 SAYI: 4 KASIM: 2002

DİNAMİK

SPOR BİLİMLERİ DERGİSİ

DYNAMIC JOURNAL OF SPORTS SCIENCES

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR YÜKSEKOKULU

CİLT: I **SAYI: 4** **KASIM- 2002**

==========

D İ N A M İ K

SPOR BİLİMLERİ DERGİSİ

==========

DYNAMIC JOURNAL OF SPORTS SCIENCES
VOLUME:I **ISSUE: 4** **NOVEMBER-2002**

Marmara Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
Dinamik Spor Bilimleri Dergisi

Marmara University School of Physical Education and Sports
Journal of Dynamic Sports Sciences

Sahibi
Owner

Prof.Dr. Vural AKARÇAY
Marmara Üniversitesi
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu adına

Yazı İşleri Müdürü
Editor

Yrd.Doç.Dr. Ali Kızılet

Bilim Danışma Kurulu
(Bu Sayının Hakemleri)
Scientific Advisory Board

Prof.Dr. M. Ferit Acar	Ege Üniversitesi
Prof.Dr. Zeki Arslantürk	Marmara Üniversitesi
Prof.Dr. Gazenfer Doğu	Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof.Dr. Nevin Ergun	Hacettepe Üniversitesi
Prof.Dr. Hülya Gökmen	Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof.Dr. Can İkizler	Marmara Üniversitesi
Prof.Dr. Serap İnal	Marmara Üniversitesi
Prof.Dr. Rasim Kale	Karadeniz Teknik Üniv.
Prof.Dr. Suat Karaküçük	Gazi Üniversitesi
Prof.Dr. Hasan Kasap	Marmara Üniversitesi
Prof.Dr. Sami Mengütay	Marmara Üniversitesi
Prof.Dr. Füsun Öztürk	Uludağ Üniversitesi
Prof.Dr. Musa Taşdelen	Sakarya Üniversitesi
Prof.Dr. Mehmet Akif Ziyagil	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Prof.Dr. Erdal Zorba	Muğla Üniversitesi
Doç.Dr. M. Tayfun Amman	Marmara Üniversitesi
Doç.Dr. Seydi Ahmet Ağaoğlu	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Doç.Dr. Birol Çotuk	Marmara Üniversitesi
Doç.Dr. Aysel Pehlivan	Marmara Üniversitesi
Doç.Dr. Ömer Şenel	Gazi Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Mustafa Aslan	Marmara Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Cengiz Karagözoğlu	Marmara Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Yalçın Kaya	Selçuk Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Ali Kızılet	Marmara Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Veysel Küçük	Dumlupınar Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. İlhan Odabaşı	Marmara Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Zahit Serarslan	Marmara Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Pınar Ünsal	İstanbul Üniversitesi

Yayın Kurulu
Editorial Board

Doç.Dr. M. Tayfun Amman (Başkan)
Prof.Dr. H. Can İkizler
Doç.Dr. Birol Çotuk
Yrd.Doç.Dr. Zahit Serarslan
Yrd.Doç.Dr. Cengiz Karagözoğlu
Yrd.Doç.Dr. Göksel Öztürk
Yrd.Doç.Dr. Mustafa Arslan
Arş. Grv. Dr. Kâmil Erdem

Teknik Kurul
Technical Board

Yrd.Doç.Dr. Mehmet Yorulmazlar (Başkan)
Yrd.Doç.Dr. Şinasi Ünal
Öğr.Grv. Arif E. Gürses
Öğr.Grv. Şahin Özen
Arş.Grv.Dr. Serap Mungan Ay
Arş.Grv. Abdurrahman Kepoğlu
Öğr. Grv. Özay Atmaca

Yazışma Adresi
Correspondence Address

Marmara Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
81616 Anadoluhisarı-İSTANBUL
Tel: (0216) 308 56 61 Faks: (0216) 332 16 20
mtayfun@superonline.com // aklet29@superonline.com

İÇİNDEKİLER

HAREKET VE ANTRENMAN BİLİMLERİ

Elit Masa Tenisçilerinin Somatotiplerinin Çabukluk Ve Dayanıklılıkla Olan İlişkisi 5
Faruk KORKMAZ, H. Fevzi TOKER

Hentbolda Performans Ve Testler 13
Nevin GÜNDÜZ, Yaşar SEVİM, Serdar ELER

Türkiye Şampiyonu Ve Danone Kupası Dünya İkincisi Galatasaray Minik Futbol Takımına Uygulanan Futbol Beceri Ve Motorik Testler 21
Sinan BOZKURT, Zafer KOÇ, Bekir KAVAS

Puberte Dönemi Spor Yapan, Beden Eğitimi Dersi Alan Ve Sedanter Öğrencilerin Postural Yapılarının Karşılaştırılması 31
Yakup Akif AFYON, Faruk ÇELEBİ, Ali KIZILET, Özcan SAYGIN

17-25 Yaş Grubu Üniversite Öğrencilerinin Gövde Kas Gücü ve Dayanıklılık Değerlendirme Sonuçları 39
Arzu RAZAK ÖZDİNÇLER, İpek YELDAN

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ÖĞRETİMİ
Spor Yapan Öğrenciler ile Spor Yapmayan Öğrencilerin Öğrenim Başarı Düzeylerinin Karşılaştırılması 45
Cengiz BAYRAKTAR

SPOR SAĞLIK BİLİMLERİ
Osteoporozlu Olgularda Denge Değerlendirme Sonuçları 55
Arzu RAZAK ÖZDİNÇLER, E. TARAKÇI

Sporcularda Sıvı Alımı Ve Beslenme 61
Recep ÖZMERDIVENLI, Kürşat KARACABEY

SPOR YÖNETİMİ VE PSİKO-SOSYAL ALANLAR
Türkiye'de Bayan Futbolunun Sosyo-Kültürel Açıdan Değerlendirilmesi 67
Muharrem ÖNVER, Veysel KÜÇÜK

Uygulamalı Araştırmalar Işığında Televizyon-Spor İlişkisine Farklı Bir Bakış 77
M. Tayfun AMMAN, Müslim BAKIR, Mehmet YORULMAZLAR

Spor Yöneticiliğinde Zihinsel Tutumun Önemi 85
Zülfikar Özkan

Üniversiteli Basketbolcularda Yarışma Öncesi Kaygı Düzeyi ile Performans Arasındaki İlişki 91
Kemal Nuri ÖZERKAN

Yayın Kuralları 96

UYGULAMALI ARAŞTIRMALAR IŞIĞINDA TELEVİZYON-SPOR İLİŞKİSİNE FARKLI BİR BAKIŞ*

M. Tayfun AMMAN**
Müslim BAKIR**
Mehmet YORULMAZLAR**

ÖZET

Batı dünyasında 1950'li yıllarda başlayan ve günümüze gelindiğinde küresel bir geçerlilik kazanan "sporun kitleselleşmesi" ile "televizyonun yaygınlaşması" tarihsel açıdan eşzamanlı olgulardır. Bu eşzamanlı olgular arasındaki ilişkiye pek çok çalışmada değinilmiş ve genellikle sporun geniş kitlelere yayılmasında televizyonun önemli bir faktör olduğu kabul edilmiştir. Çoğunluğu teorik olan bu çalışmaların aksine, son yıllarda gerek tarafımızdan gerekse başka araştırmacılar tarafından yapılan uygulamalı araştırmalar şaşırtıcı sonuçlar vermekte ve televizyon-spor ilişkisinin yeniden sorgulanmasını gerekli kılmaktadır.

Spor gibi karmaşık bir olgu üzerinde televizyonun etkili olacağı kesindir. Televizyon öncelikle spor programları yoluyla "spor seyirciliği"ni kitlesel bir fenomene dönüştürmüştür. Bunun yanı sıra, belli sporlarda kazanılan ödüllerin yüksek değerlere ulaşmasını sağlamış ve "gıpta etkisi" yoluyla "elit sporu"nun gelişmesine katkıda bulunmuştur. Buradan yola çıkarak televizyonun, gerek "elit" gerekse "kitle" sporunu teşvik eden en önemli faktörlerden biri olduğunu söylemek hatalı olabilir. Yapılan araştırmaların sonuçları birleştirildiğinde bu durum açık olarak görülmektedir.

Makalemizde, konuyla ilgili çeşitli araştırmaların sonuçları karşılaştırılarak değerlendirilmiş ve teorize edilmeye çalışılmıştır. Ulaştığımız sonuç, "medyanın 'nelerin yapılabileceğini' gösterdiği; ama 'neleri yapabileceğimizi' belirleyenin, günlük hayatımızı şekillendiren aile, okul ve iş ortamı gibi mikro çevreler olduğu" şeklinde özetlenebilir.

Anahtar Sözcükler: Televizyonun etkileri, spor

A DIFFERENT LOOK TOWARD THE TELEVISION – SPORTS RELATIONSHIP IN THE LIGHT OF APPLIED RESEARCHES

ABSTRACT

In West, mass sports began in the 1950s and also broadcasting started to spread out at the same years. In other words, they were developed synchronically. In a lot of studies, the relation between sports and television was examined and it was accepted that television was an important factor that could affect the participation in sports. Contrary to these theoretical studies, the results of some researches done both by us and other researchers are surprising that's why the relation between television and sports should be examined again.

The impact of television on sports is seen clearly. First of all, television changed sports into the mass phenomenon via sports programs. Besides this, it ensured that the rewards in particular sports increased high values and helped to develop high level sports via "envy effect". It can not be said that television is the most important

factor that encourages both mass sports and high level sports according to the results of the various studies about this subject were compared and evaluated. As a result, it can be summarized that media shows "what can be done", but micro environments like family, school and job atmosphere determine "what we can do".

Key words: the effects of the television, sport

GİRİŞ

Spor, yüzyılımızın ortalarından itibaren geniş kitlelere yayılmış bir olgudur. Daha önceleri Batı dünyasında üst tabakaya mensup beyaz, genç ve hetorosek-süel erkeklere mahsus bir faaliyet olan spor, yaklaşık yüz yıllık bir zaman içinde, orta ve alt dahil tüm toplumsal tabakaları, tüm ırkları, çocuklar, yaşlılar ve hatta fizik engellileri, gaylar ve lezbiyenler dahil farklı marjinal kimliklere sahip olanları içerecek şekilde kitleselleşmiştir. Sporun böylesine kitlesel bir fenomene dönüşmesi ve televizyonun yaygınlaşması eş zamanlı süreçlerdir. Bir taraftan bu eş zamanlı gelişim, diğer taraftan görsel ve yazılı basında spora önemli ölçüde yer ayrılması ve bu yerin giderek daha da artma eğiliminde olması, sporun yaygınlaşmasında kitle iletişim araçlarının rolünün birinci sıraya yerleştirilmesi fikrini kuvvetlendirmektedir. Nitekim konuyla ilgili birçok bilimsel yayında bu husus vurgulanmaktadır.

Ne var ki, spor gibi son derece karmaşık bir olgu ile kitle iletişim araçları gibi son derece karmaşık bir diğer olgu arasındaki ilişkiler detaylı analizleri gerekli kılmaktadır. Kitle iletişim araçlarının "gıpta etkisi" yaparak geniş kitlelerinin spora ilgi duymasında etkili olacağı açıktır. Ancak bu etkinin boyutları üzerine spekülatif yaklaşımlar abartılı olabilirler. Televizyon ve spor arasında karşılıklı beslemenin olduğu söylenebilir. Hayatiyeti reklam gelirlerine bağlı bir sistemin reyting kaygısının belirleyici olacağı göz önünde bulundurulduğunda, sporun kitle iletişim araçlarında oldukça geniş olarak yer almasını bir başka açıdan daha değerlendirmek gerekmektedir. Yani, geniş kitlelerin spora duyduğu yoğun ilginin dinamiği televizyona mı dayandırılmalı; yoksa, televizyonun zaten var olan yoğun ilgiden dolayı mı spora önemli bir yer verdiği de sorgulanmalıdır.

Makalemizde televizyon-spor ilişkisi, televizyonun bireyleri spora yönlendirme etkisiyle sınırlandırılarak ampirik veriler ışığında değerlendirilmiştir.

Konu, spora yönelmede aile, okul, arkadaş ve iş çevresinin rolünün belirleyici; televizyonun bireyleri spora yönlendirme etkisinin ise sınırlı olduğu varsayımından hareketle ve şu sayıltılardan yola çıkılarak araştırılmıştır:

i- Televizyonun değişik toplumsal kesimler üzerindeki etkisi ekran karşısında geçirilen zamanla doğru orantılıdır.

ii- Elit spor ve kitle sporu, amaçlar, kurallar, spora ayrılan zaman ve hitap ettiği kitlenin özellikleri açısından farklı dinamikleri olan olgulardır.

iii- Elit sporcu spora erken yaşlarda başlar ve bu yaşlarda asıl belirleyici olan, başta aile olmak üzere yakın çevredir.

iv- Elit spor "mesai"de yapılır; bu açıdan elit sporcunun serbest zamanında televizyon ve spor alternatif faaliyetler değildir. Serbest zaman sporu ise -tanım gereği- bireylerin boş vakitleriyle sınırlı bir zaman diliminde yapılan bir faaliyet olduğu için, televizyon izleme ve spor alternatif faaliyetlerdir. Birinin yapılması diğerine ayrılan zamanı görece azaltabilir.

v- Serbest zaman faaliyetlerini belirleyen etkenlerden biri de gelir düzeyidir. Bireyler gelir düzeyleri ne kadar düşükse o ölçüde düşük maliyetli serbest zaman faaliyetlerine yönelirler.

vi- Televizyon izlemek, spor ve benzeri uğraşılara kıyasla daha az masraf gerektiren bir serbest zaman faaliyetidir.

vii- Özel televizyon kanalları reklâm geliriyle ayakta duran kâr amaçlı kuruluşlar

viii- Bireylerin ilgi ve arzusu spor aktivitesinin yapılabilmesi için yeterli değildir. Spora duyulan ilgi ve arzu psiko-fizyolojik, sosyo-ekonomik ve kültürel engellerle karşılaşmaması halinde faaliyete dönüşebilir.

ix- Televizyonun spor dünyasındaki etkileri, analiz amacıyla da olsa "yapılan sporlar" ve "seyredilen sporlar" şeklinde kategorik ayrımların yapılmasına neden olmaktadır.

1. Televizyon-Spor İlişkisine Genel Bir Bakış

Halen kitlesel iletişimin tartışmasız en etkili aracı olan televizyon Batı dünyasında evlere 1950'lerden itibaren yaygın olarak girmeye başlamış; 1960'lı ve 1970'li yıllarda tüm dünyaya yayılmıştır. Ülkemizde televizyon, 1970'li yıllarda önce mahallemize gelmiş, sonra her eve girmiş; son yıllarda her evde birkaç tane olmaya başlamıştır. Genel olarak bakıldığında yayın yapan kanal sayısının ve programların çeşitliliğinin sürekli olarak arttığı; her yaştan herkesin kendi zevk ve ilgisine uygun yayınlar bulabildiği görülmektedir. İstatistik veriler serbest zaman faaliyetleri arasında televizyona ayrılan zamanın sürekli olarak arttığını göstermektedir. Bu yayın faaliyetinin birey bazında duygu, düşünce, algı şemaları ve toplum bazında tüm kurum ve kuruluşlar üzerinde önemli etkilerinin olacağı açıktır. Bu etkiler bir taraftan sosyoloji, psikoloji ve sosyal psikoloji uzmanları tarafından sayısız araştırmaya konu olur ve bu disiplinlerin yeni alt dallarını doğururken; diğer taraftan "iletişim bilimleri" gibi mültidisipliner bir alanın oluşmasına ve iletişim fakültelerinin kurulmasına neden olmuştur.

Batı dünyasında spor karşılaşmaları, 1945'li yıllardan itibaren ekranlara gelmeye başlamış ve ekranda spora ayrılan zaman günümüze kadar sürekli bir artış göstermiş; yoğun toplumsal ilgi sadece spor yayınları yapan kanalların kurulmasına neden olmuştur.

Televizyon-spor etkileşimi son derece karmaşık, sınırları belirsiz ve çok sayıda kapsamlı araştırmaları gerektiren bir konudur. Çeşitli yayınlarda medya-spor ilişkisi irdelenmekte; günümüzde artık "bir sporun küçük ekranda varlık göstermeksizin nasıl olup da sivrilebileceğini tasavvur etmenin bile zor olduğu" (11: 191; 2'ye atfen); kitle iletişim araçlarının uyarıcı etki yaptığı, az ilgi duyulan bir branşa gerek aktif sporcu, gerekse seyirci olarak yönelmeyi sağladığı (5: 140); özellikle okul dışındaki gençliği ve ev hanımlarını beden eğitimine yönlendirmede etkili olduğu (5: 140) söylenmektedir. Ülkemizde basketbola olan talebin arttırmasında, yaygınlaşmasında ve arkasından bu branşta uluslararası başarıların gelmesinde o yıllarda –1980'li yıllar- televizyonda yayınlanan "Beyaz Gölge" dizisinin etkili olduğu ileri sürülmektedir (7: 96). Konuyla ilgili yayınlarda genel olarak, sporun televizyondan önemli ölçüde etkilendiği ifade edilmekte, genellikle olumlu yöndeki etkilere değinilmekte, çok yönlü analiz ve değerlendirmeler yapılmamaktadır.

Televizyonun spor üzerinde ilk göze çarpan etkisi spor karşılaşmalarını seyretmek üzere stadlara giden seyirci sayısının azalması olmuştur (9: 65). Bazı araştırmacılar "tahmini gözlemlere dayandığını" ve "taraftarlık ruhunu" hesaba katmadığını düşündükleri bu saptamayı kabul etmeyerek yine "tahmini" olarak ve stadyumları dolduran kalabalığa bakarak aksini ileri sürmektedirler (9: 65). Ne var ki istatistiki veriler televizyonun yaygınlaşmasıyla birlikte yaklaşık 20 yıllık bir zaman dilimi içinde seyirci sayılarında yüzde ellilere varan görece bir azalmanın olduğunu göstermektedir (3: 64-65).

Televizyonun spor üzerindeki ikinci etkisi bu hususla doğrudan bağlantılıdır: Televizyon İngiltere'de 1945'lerden, Fransa'da ise 1950'lerden itibaren küçük takımlar arasındaki karşılaşmaların seyirci sayısını önemli ölçüde azaltmış; güçlü takımların özellikle final maçlarına ve Olimpiyat Oyunları ya da Dünya Kupası gibi uluslararası karşılaşmalara duyulan ilgiyi ise arttırmıştır (3: 64-65).

Bununla bağlantılı üçüncü ve çok önemli bir başka etki, elit sporunun en önemli gelir kaynağı olan bilet satışlarından elde edilen gelirin, yerini yayın haklarının tele-

olmaları televizyon şirketlerini spora daha fazla yatırım yapmaya itmiş; bazı şirketler büyük spor kulüplerini satın almaya başlamışlardır. Bu konu Avrupa Komisyonu tarafından 21-22 Mayıs 1999 tarihlerinde düzenlenen Birinci Spor Kurultayı'nda "Spor ve Televizyon İlişkileri" konulu oturumda tartışılmış; tartışmada baz alınmak üzere Komisyon tarafından 26 Nisan 1999 tarihinde yayınlanan metinde, televizyon kanalıyla gelen büyük paraların spor kuruluşlarını kısa vadeli düşünmeye ittiği; ücretli yayın yapan özel kanallara verilen yayın haklarının o spor branşının uzun vadede aleyhine olabileceği ifade edilmiştir (1:2). Aynı metinde Avrupa'da 1998 yılında 1997'ye oranla televizyonlarda spora ayrılan saatlerin % 35 arttığı; bunun özellikle 1998 Kış Olimpiyatları ve Dünya Futbol Şampiyonası olduğu; özel kanallardaki spor programlarının % 60'ını futbol, Formüla 1, golf ve basketbol karşılaşmalarının oluşturduğu; futbolun % 31,28 gibi yüksek bir oranla televizyonda en çok yer verilen spor olduğu; futbolu takip eden basketbola ekranda ayrılan sürenin sadece % 7,96 olduğu belirtilmiştir (1:2-3).

Görüldüğü üzere televizyon spor üzerinde en önemli etkiyi sporda ticarileşmeyi ve profesyonelleşmeyi hızlandırarak (13:220) yapmaktadır. Bazı branşlarda elit sporcuların kazançları yüksek rakamlara ulaşmakta; bu durumun bir taraftan "gıbta" etkisiyle (11:184) kitleleri spora yönelttiği (11:176), diğer taraftan sporcuda medyanın istediği doğrultuda davranma eğilimini arttırdığı (13:220) ileri sürülmektedir.

Televizyonun spor üzerinde, potansiyel rakibin mücadele tekniğini yarışmadan çok önce inceleyebilme ve hakem kararlarının video kayıtlarıyla tekrar kontrol edilebilmesi gibi spor tekniklerini doğrudan ilgilendiren etkileri (13:220) de vardır.

Televizyonun sportif faaliyetleri tanıtıcı, benimsetici ve sosyalleştirici yönde olumlu etkisini kabul eden bazı araştırmacılar, kimi olumsuzluklara da işaret etmekte; televizyonun insanları esir alarak serbest zamanlarda spor yapmayı engelleyici bir rol üstlendiğini, ekran karşısında yüz milyonları esir alarak duygularda basitleşme ve sığlaşmaya yol açtığını, günlük düşünme ve faydacılığı ön plâna çıkararak sporun moral yönünü törpülediğini ve ideal sporcu tipini aranır hale getirdiğini ifade etmektedirler (5:140). Aynı çizgide düşünen Fransız araştırmacı ve spor yazarı Eric Maîtrot sporun değişik alanlarında çalışan 300 kişiyle yapmış olduğu görüşmelere dayanarak hazırlamış olduğu Spor ve Televizyon: Gizli İlişkiler adlı kitabında spordaki kirlenmenin boyutlarını ve televizyonun spor ruhuna aykırı bu olumsuzluğa yaptığı katkıyı gözler önüne sermektedir (10). Bazı araştırmalarda medyanın spordaki şiddet eğilimini kamçıladığı da ileri sürülmektedir (13: 221).

2. Televizyon-Spor İlişkisiyle İlgili Empirik Veriler

2-6 Eylül 1998 tarihleri arasında İstanbul'da yapılan 5. Dünya Üniversiteler Badminton Şampiyonasına ve Kütahya'da 13-15 Kasım 1998 tarihleri arasında yapılan Balkan Büyükler Badminton Şampiyonasına katılan 24 ülkeden -Fransa, Çin, Belçika, Çek Cumhuriyeti, İngiltere, Rusya, Kazakistan, Taywan, Taypey, Almanya, Avusturya, İspanya, Hollanda, İsviçre, Polonya, Bulgaristan, Macaristan, Kıbrıs Rum Kesimi, Ukrayna, Yunanistan, Romanya, Moldova ve Türkiye- 101 elit sporcu üzerinde anket tekniği ile yapmış olduğumuz araştırmada bu hususu sorguladık.

Sporcuların badmintona yönelmelerinde etkili olan kişi, kurum ve kuruluşları derecelendirerek sıralamaları istediğimiz soruya verdikleri cevaplar şaşırtıcıydı. Sporculardan % 42.6'sı birinci derecede ailelerinin etkili olduğunu belirtirken, % 23.8'i arkadaşlarının, % 14.8'i akrabalarının, % 10.9'u antrenörlerinin, % 6.9'u okul öğretmenlerinin, % 3.0'ü ünlü sporcuların etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Medyanın birinci derecede etkili olduğunu söyleyenler ise sadece % 2.0'dir.

Bu sonuç, medyanın badminton sporuna fazla yer vermediğini; dolayısıyla böyle düşük bir yüzdeyle karşılaşıldığını düşündürebilir. Ancak Uzakdoğu ülkeleri gibi badmintonun yaygın olduğu ve televizyonlarda görece fazla yer aldığı ülke sporcuları bazında analiz yapıldığında medyanın etkisinin farklı olmadığı görülmüştür. Ayrıca,

Ankete katılanlardan ünlü sporculardan etkilenmeyi birinci sıraya yerleştiren % 3.0'lük kesimin bu etkilenmesinin medya aracılığıyla olabileceğini düşünerek iki rakamı birleştirsek bile medyanın etkisinin % 5.0 gibi sınırlı bir oranda olduğu görülmektedir. Kontrol amaçlı ayrı bir soruda medyanın etkisini birinci sıraya yerleştirenlerin yine % 2.0 olması, cevapların güvenilirliğini arttırmaktadır.

Ertan Kılcıgil tarafından yapılan bir araştırmada ise*, 1997-1998 yılında Ankara Bölgesinde 38 spor kulübünün bünyesinde sekiz branşta -Güreş, Basketbol, Voleybol, Futbol, Atletizm, Kayak ve Halter- toplam 436 elit sporcu kendilerini spor yapmaya yönelten etkenleri "çok az", "az", "orta", "fazla" ve "çok fazla" olmak üzere beşli derecelendirmeleri istenmiştir. "Ailem yöneltti" seçeneğine "fazla" ve "çok fazla" cevabını verenler % 53.70'dir. Aileyi % 50.71 ile "Okul", % 46.70 ile "Arkadaş grubu", % 27.04 ile "Yerleşim yeri" takip etmiştir. "Basın-yayın, TV yöneltti" diyenlerin oranı ise % 24.74 olarak bulunmuştur (9: 78).

İkisi de elit sporcular üzerinde yapılan bu araştırmalar televizyonun elit sporcuyu spora yönlendirmedeki etkisinin çok sınırlı olduğunu göstermektedirler. Ancak, spor elit sporundan, sporcular ise elit sporculardan ibaret değildir. Bilindiği gibi, "kitle sporu" ya da "serbest zaman sporu" adı verilen yaygın, "spor ruhu"na daha uygun, spora son derece katı eleştirel bir gözle bakanların bile olumlu yaklaştıkları, Ülkemizin Anayasa, Kanun ve Beş Yıllık Kalkınma Planları'nda öncelikli yer verilen bir spor daha vardır. Bu noktada, İstanbul evreninde sporcu kimliği olmayan ve salona giderek spor yapan yetişkin kadınlar üzerinde yapmış olduğum henüz yayınlanmamış kapsamlı bir araştırmanın sonuçları da, televizyonun kitle sporu üzerindeki etkisinin elit sporuna kıyasla çok daha fazla olduğunu göstermiştir. Araştırmada ankete katılan kadınların % 28'i kendilerini spora yönelten faktörler arasında televizyon programlarının etkisinden söz etmişlerdir.

3. Tartışma

Yukarıda sıraladığımız veriler televizyon ile spor arasında çok yönlü bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Biz bu ilişkiyi bireylerin spora yönelmesinde televizyonun üstlendiği rolle sınırlandırdık. Sosyolojik -ve kısmen tarihsel- eksende yaptığımız araştırmanın tartışmaya açtığı hususlar şunlardır:

1- Tarihsel sürece bakıldığında, televizyonun Batı dünyasında 1950'lerde, radyo ise ondan 20 yıl önce -ABD'de 1920'li, Avrupa'da 1930'lu yıllarda- yaygınlaştığı görülmekte; ancak bugün en popüler spor olan futbolun radyo ve televizyon yayınlarından önce de geniş kitlelerin ilgisini çeken bir spor olduğu dikkati çekmektedir. 1890'larda İngiltere'de bir futbol maçı 50 000 seyirciyi çekebilmekte; 1923'de İngiltere Kupası final maçında stada giremeyenlerle birlikte 200 000 civarında seyirci toplanmaktadır (3: 64-65). Buradan hareketle, insanların ilgi duydukları sporun seyircisi olduğu; ancak, söz konusu ilginin uyanmasında televizyon programlarının öncelikli bir rolünün olmadığı söylenebilir. Televizyonlar ilgi uyandırmaktan çok, kitlelerin ilgilendikleri şeye yönelmektedirler.

2- Sosyolojik analizin sunduğu veriler çok daha kapsamlı ve düşündürücüdür. Sosyal tabakalaşma araştırmaları toplumda alt tabakadan üst tabakaya doğru çıkıldıkça spor yapma oranının yükseldiğini, seyretme oranının ise düştüğünü göstermektedir (8: 10). Kısaca söylemek gerekirse üst tabaka spor yapmakta, alt tabaka ise seyretmektedir. Yine araştırmalar, bir serbest zaman faaliyeti olarak televizyon izleme oranlarının üst tabakadan alt tabakaya doğru inildikçe arttığını göstermektedir. Bunda kuşkusuz televizyonun maliyeti en düşük serbest zaman faaliyetlerinden biri olmasının payı büyüktür. Televizyon izlemeye daha çok vakit ayıran kitlelerin daha az spor yapmalarından yola çıkarak televizyonun etkisini sorgulamak mümkündür.

3- Bunun bir adım ötesine giderek televizyonun spor üzerindeki etkisinin olumsuz olduğu da söylemek mümkündür. Televizyon "spor seyirciliği"ni arttırmakta; ancak bireyleri, gerçek sporun olmazsa olmaz bir parçası olan "aktif bedensel faaliyetten" uzaklaştırarak pasifleştirmektedir. Kuşkusuz televizyon "gıpta etkisi" de oluşturmakta; alt ve orta tabakadan gençlerin ünlü sporcuların medyatik imajlarından ve yüksek kazançlarından etkilenerek spora yönelmelerinde etkili olmakta; geniş kesimleri ise, "spor muhabbeti" yapan medya endüstrisinin Umberto Eco'nun "spor muhabbetinin muhabbeti" dediği şeyi yapan pasif tüketicilere dönüştürmektedir.

4- Televizyon, Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan yukarıda sözünü ettiğimiz metinde de ifade edildiği üzere "yapılan sporlar" (sports pratiqués) ve "bakılan sporlar" (sports regardés) ayrımına neden olmuştur (1:3). Televizyondaki spor programlarının başta futbol olmak üzere birkaç spor üzerinde yoğunlaşmaları televizyonun bu sporlara yönlemede etkili olduğunu akla getirir; ancak tüm branşlarıyla spor dünyasındaki bütünsel gelişmeyi açıklayamaz.

5- "Spor" sadece ilgi duymakla ortaya çıkan bir faaliyet değildir. Herhangi bir ilginin faaliyete dönüşmesi için uygun ortam gereklidir. Tesis, yeterli malzeme ve yetişmiş personelin yokluğu durumunda spor "bakılan" ama "yapılamayan" bir şey olarak kalır.

6- Günümüzde spor her yaştan herkesin katılımına açık bir olguya dönüşmüştür. "Yaşam boyu spor" sloganı 1960'lı yıllardan günümüze uzanmaktadır. Ancak sporun daha çok gençler tarafından yapıldığını da tüm istatistik veriler göstermektedir. Gençliğinin ve serbest zaman fazlalığının sağladığı avantajla daha fazla spor yapan gençler, bir başka açıdan bakıldığında içinde bulundukları sosyal çevrenin etkisiyle sosyalleşme sürecini tamamlamaya çalışan varlıklardır. Bu süreçte sırasıyla anne, baba, büyük kardeşler, komşu çocukları, okul ve okul arkadaşları etkili olmaktadır. Anne-babanın etkisi erken yaşlarda daha baskın gelmekte; çocuk büyüdükçe okul ve arkadaş çevresi önem kazanmaktadır. Televizyon bu süreç boyunca sosyalleştirme etkisi olan bir araç olsa bile çocuklar spor programlarından çok doğrudan kendilerine yönelik programları izlemeyi tercih etmektedirler. Nitekim çocukların spora yönlendirilmesinde etkili olan faktörleri belirlemeyi amaçlayan bir araştırmada, İstanbul Burhan Felek Spor Tesisi Yaz Spor Okuluna gelen 7-14 yaş grubu 481 çocuk incelenmiş ve spora yönelmelerinde en etkili faktörün aile olduğu görülmüştür (4: 3).

Sonuç

Televizyonun spor üzerindeki etkilerini tüm yönleriyle belirlemek imkânsızdır. Biz makalemizde bu etkilerin bir kısmını irdeledik. Görebildiğimiz kadarıyla televizyon toplumsal yaşamda nelerin yapıldığını ve yapılabileceğini gösteren bir araçtır. Ama, günlük hayatları aile, okul ve iş ortamı gibi mikro çevrelerde geçen bireylerin neleri yapabilecekleri ise, bu saydığımız faktörler tarafından belirlenmektedir. Kısacası, "nelerin yapılabileceğini" medya, "neleri yapabileceğimizi" içinde yaşadığımız mikro-çevreler tayin etmektedirler. Bu durum spor için de geçerlidir.

Televizyon-spor ilişkisi üzerinde yeni bir düşünme zemini açmayı hedefleyen makalemizde, son olarak, tartıştığımız görüşlerin geçerliliğini sınırlayan, ama araştırılması da son derece güç bir konu olan "uyuyan etki" durumu üzerinde de düşünmek gerekir. "Uyuyan etki" terimi aslında, kitle iletişim araçlarında karşılaşılan, önceleri hoş görülmeyip reddedilen, zamanla değişen şartların etkisiyle birden ortaya çıkan davranışları ifade etmek üzere kullanılmaktadır (7:95; 12:69). Örneğin spor seyircisinin saldırganlık davranışında televizyonun böyle bir rolü olabilir, ancak bunu belirlemek kolay değildir. Aynı şekilde televizyonun, reklamlar, defileler ve güzellik yarışmaları gibi çeşitli programlar aracılığıyla ideal beden ölçülerinin ne olduğunu

"Uyuyan etki" kavramı, kısmen anlam kaymasına uğratarak ve biraz da genişleterek, bir olgunun şekillenmesine bilinçaltı düzeyde etki eden faktörleri belirtmek üzere kullanılacak olursa, televizyonun spora yönlenmede "uyuyan etki" tarzında gizli bir rolünün olduğu düşünülebilir. Bu varsayım halen, son derece güç ve bakir bir konu olarak araştırılmayı beklemektedir.

KAYNAKLAR

1. Commission Européenne (1999) "Les Relations Entre Le Sport et la Télévision", Brüksel.
2. Cunningham S., Miller T., Rowe D. (1994) Contemporary Australian Television, Sydney: University of New South Wales Press.
3. Defrance J. (1995) Sociologie du Sport, Paris : La Découverte.
4. Demir A. (1996) 7-14 Yaş Grubu Çocuklarının Spora Yönlendirilmesine Etki Eden Faktörler, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: M.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
5. Erkal M.E., Güven Ö., Ayan D. (1998) Sosyolojik Açıdan Spor, İstanbul: Der Yay.
6. http://www.usabadminton.org
7. Karaküçük S. (1995) Rekreasyon -Boş Zamanları Değerlendirme-, Ankara.
8. Kenyon G.S. (ed.) (1969) Aspects of Contemporary Sport Sociology, Chicago: The Athletic Institute.
9. Kılcıgil E. (1998) Sosyal Çevre-Spor İlişkileri -Teori ve Elit Sporculara İlişkin Bir Uygulama-, Ankara: Bağırgan Yay.
10. Maitrot E. (1995) Sport et Télé: Les Liaisons Secrètes, Paris: Flammarion.
11. Rowe D. (1996) Popüler Kültürler -Rock ve Sporda Haz Politikası- (Çev. M. Küçük), İstanbul: Ayrıntı Yay.
12. Tör V.T. (1966) "Boş Zamanları Değerlendirmede Telkin Vasıtalarının Rolleri", BZD Semineri, İstanbul: HSEK Yayını.
13. Voigt D. (1998) Spor Sosyolojisi